

ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE TARIM POLİTİKASI AGRICULTURAL POLICY IN ATATURK'S STATEMENTS AND SPEECHES

Neslihan ALTUNCUOĞLU*

Öz

Atatürk, ülkesinin gerçeklerini bilen ve bunu değerlendiren bir liderdi. Türkiye'nin çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarılabilmesi için nelerin yapılması gerektiği yönünde düşüncelerini ortaya koymuş ancak bununla yetinmeyip gerçekleştirdikleriyle, fikirlerini eyleme dönüştürmüştür.

Atatürk, Milli ekonominin temelini tarım olarak görmüş, bunun içindir ki tarımda kalkınmaya büyük önem vermiştir. Bu önemli işi amacına ulaştırabilmek için ilk olarak ciddi bir tarım politikası tespit etmeyi uygun bulmuş, Türk tarımının kalkınması için belli başlı ilkeleri saptamıştır. Atatürk dönemindeki tarım politikası; gerçekçi, uygulanabilir ve teşvik edici bir tarzda olmuştur. Özel teşebbüsün sermaye birikimi olmadığı için bu yönde devlet etkinliğinin artırılması, özel teşebbüsün desteklenmesi ve gelişmesini öngören temeller üzerine oturtulmuştur. Atatürk önderliğinde yürütülen, sosyal politikalar yanında tarım politikası da Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin modernleşmesi yolunda atılan adımların temel taşlarından birisi olmuştur.

Devlet adamlarına ait söylev ve demeçler birçok açıdan faydalanılabilir özelliğe sahiptir. Söylev ve demeçleriyle, kişilerin fikir ve düşüncelerini net olarak öğrenme şansına sahip olunabilmekte, olaylara bakış açıları objektif olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim söylev ve demeçlerin bu anlamda o ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını yansıttığı ifade edilebilir. Söylev ve demeçleri, Atatürk'ün düşüncelerini özgün bir şekilde ortaya koyan ve O'nun daha net tanınmasına imkân veren bir kaynaktır.

Bu çalışmada; Atatürk'e ait olan, çeşitli zamanlarda ve mekânlarda gerçekleştirdiği söylev ve demeçler ekseninde, O'nun tarım politikası analiz edilmeye gayret gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Tarım, Politika, Söylev ve Demeçler, Milli Ekonomi.

Abstract

Atatürk was a leader who knew and appreciated the facts of his country. He did not only had ideas for bringing Turkey above the level of contemporary civilizations, he transformed them into acts.

Ataturk regarded the foundation of the national economy as agriculture, and he gave great importance to development in agriculture. In order to achieve this important goal it was appropriate to establish a serious agriculture policy and identified the main principles for the development of Turkish agriculture. Atatürk's agriculture policy was practical, and encouraging. Since private enterprise had no capital accumulation at that time, the policy was based on the premise of increasing state efficiency, supporting and developing private enterprise. The social policy as well as the agricultural policy carried out under the leadership of Atatürk became one of the cornerstones of the steps taken to modernize the Republic of Turkey.

Statements and speeches by statesmen can be exploited in many ways. With their speeches and statements, one can have a chance to learn clearly the ideas and thoughts of those people and their perspectives on specific events. As a matter of fact, it can be expressed that the speeches and statements reflect the socio-economic and cultural structure of that country. The speeches and statements are a source that reveals the thoughts of Atatürk in a unique way and allows him to be recognized more clearly.

In this study; on the axis of the speeches and statements made by Atatürk at various times and places, his agriculture policy will be tried to be analyzed.

Keywords: Ataturk, Agriculture, Politics, Speeches and Statements, National Economy.

Giriş

Atatürk, ekonomik kalkınmasını gerçekleştiremeyen bir milletin, medeni milletler arasında tam bağımsız, haysiyetli bir varlığa sahip olmasının imkânsız olduğunu biliyordu, ancak ülke insanı, 10 Yıl Savaşlarından (Balkan, I.Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı) çıkmış, yorgun, bitkin bir toplumdur. Geçirdiği uzun savaşlarla büyük maddi kayıplara uğramış, dış ülkelere borçlanmış olan ülkede, sınıf

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, altuncuoglu@erciyes.edu.tr

yatırımları gerçekleştirmek için gerekli olan sermaye yok denecek seviyededir. Bu gerçekler dikkate alınarak temel devlet politikaları belirlenmiştir. Tarım, genel ekonomik etkinliklerin başında geliyor. Tarım toprakları miktar olarak fazla görünse de, tarımsal verimlilik çok düşüktür ne yeterli gübreemiz, ne de yeterli sulama imkânlarımız vardır. Mesela; Ankara Çubuk Barajı'na gelinceye değin, genç Cumhuriyetin Osmanlı'dan devraldığı bir barajı ve sulama şebekesi bulunmuyordu. Tarım politikası da akıldan ve ilimden kuvvet alan bir dinamizm içerisinde uygulamaya konulmuştur. Tarım politikaları uygulanırken mevcut özel teşebbüsün, bilgi ve sermaye birikimi olmadığı için devlet önderliğinde gelişmesi öngörülmüştür (Erkun, 1998, 1188-1195).

1923- 1930 ulusal ekonomi döneminde, mevcut ekonomik sorunlara acil çözüm yolları aranmıştır. Halkın %80'inden fazlası geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. Ülkede yetişmiş işgücü, deneyimli girişimci, sermaye ve altyapı olmadığı gibi, yol gösterecek düzenli çalışan kamu kurum ve kuruluşları da yoktur (Tokgöz, 2012, 317-371).

Bu şartlar altında Atatürk'ün ekonomi politikasının temel amacı, devlet harcamaları ile kaynaklar arasında dengenin korunarak enflasyonun önlenmesi, halkın tasarrufa yönlendirilmesi, halk tasarruflarının yatırıma dönüşebileceği bir mali yapının kurulması ve yerli malı tüketiminin sağlanmasıydı (Feyzioğlu,1987, 88-92). Genel anlamda tarıma dayalı Türk ekonomisi, Cumhuriyetin kurulmasından sonra, tarımsal alandaki üretimle toparlamaya başlamış ancak ticaret mallarının fiyatının düşmesiyle birlikte Türk ekonomisi ağır bir darbe yemiştir. Türk ekonomisine can veren ihrac ürünlerinin başında tütün, fındık ve kuru yemiş gelmiştir. Bu dönemde Atatürk, ekonomiyi yabancıların kontrol altında tutmasından endişe etmiş ve ekonomiyi millileştirme çabaları içerisinde girişmiştir (Mango, 2000, 452). Bu doğrultuda,1935'den itibaren fındıkçılığa verilen önem artmış, ihracatta önemli bir yer teşkil etmiş olması nedeniyle de birçok fındık ağacı dikilmeye başlanmıştır (Özçelik, 2017, 48).

17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongreye çeşitli meslek gruplarını temsilen 1135 kişi katılmış, Türkiye İktisat Kongresi Ziraat mümessilleri tarafından "Türkiye Çiftçiler Birliği" namı ile bir cemiyet teşkil edilmiştir (Ökçün, 1968, 385).

Kongre oybirliği ile kabul ettiği on iki maddelik Misak-ı İktisadi Esasları'na ek olarak kongreye ayrı heyetler dâhilinde katılan tüccarlar, sanayiciler, çiftçiler ve işçilerin önerileri karar haline getirilmiş, bu kararlar arasında aşarın kaldırılması da yer almıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2005, 152). Bu dönemde Lozan Barış görüşmeleri kesilmiş, 4 Şubat 1923'te, Baş delege İsmet Paşa Lozan'ı terk etmiştir. Anlaşmazlık ekonomik sebeplerden, kapitülasyonlardan çıkmış, bu sebeple Mustafa Kemal Paşa nutkunda ekonomik bağımsızlık üzerinde ısrarla durmuştur (Selek, 1963, 332).

Ekonomi, temeli Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan bireysel girişimin özendirildiği bir çizgide seyretse de 1929'dan sonra, dünya çapında yaşanan ekonomik krizin de etkisiyle, ekonominin dümenine vatandaştan ziyade devlet yön vermeye başlamıştır.

Osmanlı Devlet gelirlerinin en önemli kaynaklarından biri de, toprak ürünlerinin onda biri demek olan, Aşar (Sami, 1968,937) vergisidir, ancak zamanla öylesine bozulmuştur ki, halk bu durumdan feryat eder hale gelmiştir (Irmak, 1984, 226-227).

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarım alanında yapılan en büyük yenilik Şubat 1925'te Aşar vergisinin kaldırılması olmuştur. Gerçekte Mustafa Kemal'in ayaküstü konuşurken bile sözlerinin yansıttığı düşünün, güçlülüğü, derinliği olan, sadece tarih yâda hukuk bilen değil, onların iç anlamlarını kavramamış bir kişinin o söylevi vermesinin mümkün olmadığını anlıyoruz. Örnek olarak, ünlü aşar uygulamasının kaldırılışından sonraki bir gezisinde köylü halka hal hatır sorarken söylediği sözüdür. "Biliyor musunuz, Aşar kalkamaz diyenler olmuştur. Hatta aşar şeriat buyruğudur, onun kalkması şeriatın kalkması demektir, diye propaganda yapanlar bulunmuştu, Görüyorsunuz bu sözlerin ne kadar yalan olduğunu, bunu söyleyenlerin ne kadar yalancı olduğunu..." (Berkes, 1963, 152-153). Geçimliliğini bile sağlayamayan "Fakr u zaruret içinde yorgun ve bitah düşmüş" Türk halkının sırtından bu verginin kaldırılmış olması önemlidir.

Bu gelişmeyi, 1927 ve 1929'da çıkarılan yasalarla topraksız köylülere toprak dağıtılması izlemiştir. Bu uygulama ile devlete ait olan toprakların, topraksız ve göçmen ailelere verilmesi sürecinde, 1923-1934 yılları arasında 711.000 hektar arazi dağıtılmıştır. Tarımsal yapıyı belirlemek amacıyla 1927'de tarım sayımı yapmıştır. Sayım sonuçlarına göre çiftçi başına düşen ekili alan miktarının 25 dönüm dolaylarında olduğu tespit edilmiştir. Ekili araziler tüm ülke oranının %4.86'sı kadardır. Tahmini ülkenin ekilebilir arazi ise toplamın %32'dir. Yine 1927 sayımına göre tarım

mesleğinde çalışanlar 4 milyondan biraz fazladır ve toplam “meslek”in %81,6’sını oluşturmaktadır. 1927 sayımında 15.700 civarında tarım makinesi tespit edilmiştir (Kepenek, 1990, 36-37). Bu dönemde devlet tarımı desteklemek için, Ziraat Bankası aracılığıyla tarıma açılan kredileri genişletmiştir. 1924’te kredi miktarı 17 milyon TL iken 1930’a gelindiğinde 35,7 Milyon TL’ye yükselmiştir. Tarımsal eğitime önem verilmiş, tarım okulları ve deneme istasyonları açılmış, yurt dışına uzmanlık eğitimine öğrenci gönderilmiş, tarım kredi ve satış kooperatifleri yaygınlaştırılmıştır (Şahin, 1995, 41). 1929 yılında 1470 sayılı “Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu” ile Tarım Kredi Kooperatifleri ve örnek çiftlikler kurulmuştur (Durmuş, 2016, 155-167).

Bu dönemde, tarım alanında yaşanan diğer bir önemli gelişme ise, 1932 yılında Ziraat Bankasına bağlı olarak kurulan ve 1938’de bağımsız bir kamu kuruluşu olarak Toprak Mahsülleri Ofisi (TMO) adını alan kurumsal düzenlemedir. Başlangıçta sadece buğday için destekleme fiyatı belirleyen ve alım işlemi yapan kurumun yetkileri daha sonraki yıllarda giderek genişletilmiştir (Özçelik, 2007, 254-266). Bu dönemde Tarım sektörü, bir müddet İktisat Vekâletine bağlı kalmış, kısa bir süre ayrılmış, tekrar İktisat Bakanlığına bağlanmıştır. 31.12.1931’de Bursa Milletvekili Muhlis Erkmen’in (TBMM Albümü, 2010, 147), atanması ile devamlı hale gelmiştir. İlk müstakil Tarım Bakanı Diyarbakır Milletvekili Zekai Apaydın’dır (TBMM Albümü 2010, 145). Onu takiben şu zatlar atanmıştır: Muğla Milletvekili Şükrü Kaya, (TBMM Albümü 2010, 165), Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç, (TBMM Albümü, 2010, 21), Manisa Milletvekili Sabri Toprak, (TBMM Albümü, 2010, 116), İzmir Milletvekili Rahmi Köken, (TBMM Albümü 2010, 102), Muhlis Erkmen (Atatürk’ün altıncı ve en uzun süre 5,5 yıl çalışmış Tarım Bakanı) ,Edirne Milletvekili Şakir Kesebir (TBMM Albümü, 2010, 146) ve Manisa Milletvekili Faik Kurdoğlu (TBMM Albümü, 2010, 278). En uzun süre Ziraat Vekili olarak görev yapan Muhlis Erkmen, Atatürk tarafından 89 defa sofrasına davet ve kabul edilmek suretiyle huzura en fazla çıkan bakanlardan biri olmuştur. Bu durum, Atatürk’ün o sıralarda tarım ve ormancılık reformlarına özel olarak gösterdiği ilgiden ileri gelmiştir (Ardıç, 1987, 367-495).

Atatürk’ün Söylev ve Demeçlerinde Tarım Politikası

Mustafa Kemal’in, küçük yaşta babasının ölmesi ailenin durumunu sarsmış ve Zübeyde Hanım iki çocuğunu alarak kardeşi Hüseyin Ağa’nın yanına gitmiştir. Bu vesileyle tarlalarda oynamış, hafif çiftlik işleriyle uğraşmış, tarım hayatıyla meşgul olmaya başlamıştır (Bayur, 1997, 8). Henüz bir ilkokul öğrencisi olmasına rağmen çiftlik işleriyle ilgilenmeye ve dayısına yardım etmeye başlamıştır (Sönmez, 2004, 45). Atatürk, bu kısa çiftlik yaşamının etkilerini ileride kuracağı devletin ekonomik unsurları arasında, tarımsal üretime her zaman değer vermiştir (Kınross, 2008, 24). Selanik yakınlarındaki bu çiftliğin adı Rapla çiftliği olup, Zübeyde Hanım’ın kardeşi Hüseyin Efendi bu çiftlikte subaşılık (Sami, 1978, 836), yapmıştır (Kocatürk, 1998, 2). Mustafa Kemal Atatürk, ileriki zamanlarda çocukluk hatıralarından bahsederken çiftlik yaşantısı hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “ Babam vefat etti. Annemle beraber dayımın yanına yerleştim. Dayım köy hayatı yaşıyordu. Ben de bu hayata karıştım. Bana vazifeler veriyordu. Bende bunları yapıyordum (Aydemir, 2014, 49).

Cumhurbaşkanlığı zamanlarında bir misafiri Atatürk’ün çiftlikteki tarla bekçiliği ettiği anısına: “Aman Efendimiz” tarzında, estağfurullah benzer bir inanmazlık göstermesi üzerine, Atatürk “evet öyledir” demiştir. “Bende herkes gibi doğdum, büyüdüm. Doğuşumda bir ayrıcalık varsa Türk oluşumdan ibarettir” cevabını vererek çocukluğunda çiftlik işleriyle meşgul olduğunu gururla söylemiştir (Atay, 1984, 18). Verdiği diğer bir beyanatta, Halk efradını aynı kıymet ve mahiyette gördüğünü dile getirmiş ve şöyle devam etmiştir; “Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, amele, tüccar, sanatkâr, asker, doktor velhasıl herhangi bir müessesede faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir. Atatürk’ün memleketin ekonomik anlamda kalkınması için tarıma ve çiftçiye verdiği önemi göstermesi bakımından önemli bir demeç olmuştur (İnan, 1971, 77).

İstiklal Savaşı fiili olarak devam ettiği günlerde 1 Mart 1922 tarihinde üçüncü toplanma yılını açarken Mustafa Kemal Paşa yaptığı konuşmada ; “Efendiler! Milli hayatımızın en çok alakadar bulunduğu iktisadiyatımız hakkında fikirlerimi arz edeceğim. Türkiye’nin sahibi ve efendisi kimdir (köylülerdir sadaları)? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye’nin hakiki sahibi ve efendisi köylülerdir. Herkesten çok refah, saadet ve servete layık olan köylülerdir” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 225). Diyerek düşüncelerinin aktarmıştır. Kendisinin de çiftçi olduğunu vurgulayan Atatürk, “Bende çiftçi olduğumdan biliyorum. Makinesiz ziraat olmaz. El emeği güçtür. Birleşiniz, birlikte makine alırsınız. Senede yüz dönüm ekeceğinize on misli, yüz misli fazla ekersiniz. Memleketimiz hakiki çiftçi memleketidir. Henüz bu hususa hak etmiş değiliz. Fakat ziraat memleketi olacağız. Bu da makine ile olacaktır”, diyerek çiftçiye toprağın boş kalmaması ve insan gücü yerine makineli tarıma geçişi teşvik etmesi bakımından önem

arz eden bir konuşması olmuştur (Karal, 1998, 82). 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresinde konuşan Mustafa Kemal Paşa, konuşmasında şu sözlere yer vermiştir; “Kılıçla fetih yapanlar, kılıç sallarken zapt olunan memleketin ahalisi kazandıkları istisnalarla sapan sarılıyor, toprak üzerinde çalışıyorlardı. Arkadaşlar kılıç ile fütuhat yapanlar, sapanlar fütuhat yapanlara mağlup olmaya ve kılıç ile kazandıkları toprakları terk etmeye mecburlardır. Efendiler kılıç kullanan kol yorulur, nihayet kılıcı kınına koyar ve beklide o kılıç o kında küflenmeye, paslanmaya mahkûm olur. Lakin sapan kullanan kol gün geçtikçe daha ziyade kuvvetlenir ve daha çok kuvvetlendikçe daha çok toprağa malik ve sahip olur”, diyerek tarımın ülke için olan önemine vurgu yapmıştır (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 102-103).

Atatürk, savaş sonrası azalan nüfusun kol gücü yerine makineleşmeyi teşvik etmiş, boş arazilerin ekilip-dikilmesine önem vermiştir (Soyak, 2006, 243). Bu dönemde bir taraftan fakirliğin fazilet olmadığını anlatmaya çalışırken diğer taraftan da kazanılan askeri başarının ekonomik başarı ile sürdürülmesini istemiştir (Karal, 1998, 69).

Atatürk, toprak ve tarımdan bahsederken çiftçinin topraksız bırakılmamasını, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiçbir sebep ve surette bölünmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra büyük çiftlik ve arazi sahiplerinin de işletebilecekleri kadar toprağı işletmelerini söylemiştir (Öztoprak, 2006, 5). Atatürk, yurdunu ve milletini çok yakından tanımış ve analiz etmiş bir lider olarak memleketinin bir tarım ülkesi ve halkın çoğunluğunun çiftçi ya da çoban olduğunu gözlemlemiştir. Bu anlamda sofrasına davet ettiği Köylü Halil Ağa’yı, “ İşte beklediğimiz efendimiz” diye takdim etmiştir (Bozdağ, 2002, 36-45; Yusufoglu, 2011, 53-66). Ekonomide en büyük gücü ve varlığı tarım alanında gösterebileceğimizi söylemiş ve bu alanda önemli yarışmalara girebiliriz demiştir. Çalışan Türk köylüsüne toprak vermeyi, kooperatifler kurarak çiftçilerin örgütlenmesini sağlamayı ve modern tarım hakkında çiftçiyi bilgilendirmeyi hükümetin asli görevi olarak görmüştür (İnan, 1983, 302).

Bu anlamda, “Memleket üretiminin artması, çeşitlendirilmesi için olduğu kadar herkes gibi köylünün de refah içinde yaşamsını temin için bir tesis kredisine ihtiyaç vardır. Bu görüş, büyük çiftlik ve arazi işletenlere ait olmayıp daha çok küçük çiftçileri ilgilendirir. Varlığından büyük iş tutarak büyük kar yapmak için her şeyi borçla sağlamanın yolunu bulanlar genellikle üzücü sonuçlarla karşılaşmışlardır. Bu gibilere gerçek varlık ihtiyaçlarından daha çok kredi açmak ve böylece onları kötü neticelerle karşılaşmaya teşvik etmek uygun değildir. Söz konusu kredinin köylüye nakit olarak verilmesinin uygun olmayacağı şüphesizdir. Bu amaçla ayrılacak para ile bağ ve meyve fidanlıklarının kurulması, yerli pulluk ve tezgâh atölyeleri, tohum ve hayvan ıslah müesseseleri kurulması ve nihayet buralarda dağıtılacak maddelerin fiyatlandırılarak uzun vadelerle toplanması tercih edilir. Milletimiz çiftçidir. Milletin çiftlikteki çalışmasını, çağdaş ekonomik önlemlerle en yüksek düzeye çıkarmalıyız. Köylünün çalışması sonucunda elde edeceği emek, karşılığını onun kendi menfaatine olmak üzere yükseltmek, ekonomi politikamızın temel ruhudur. Bu nedenle; bir yandan çiftçinin çalışmasını arttıracak, teknik araç ve gereçlerin kullanılması yaygınlaşmasına çalışırken, diğer yandan, onun emeğinin sonuçlarından en iyi şekilde yararlanmasını sağlayacak ekonomik önlemleri ortaya koymaya çalışmak lazımdır” demiştir (Atatürkçülük, 2001, 417-421).

Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyetin ilanından altı ay önce Mersin’de “Tarsus Çiftçiler Yurdu’nda” çiftçilerle yaptığı bir konuşmasında, “Memleketimiz şu iki şeyin memleketidir; biri çiftçi, diğeri asker. Biz çok iyi çiftçi ve çok iyi asker yetiştiren bir milletiz. İyi çiftçi yetiştirdik; çünkü topraklarımız çoktur. İyi asker yetiştirdik; çünkü o topraklara kasteden düşman fazladır” demiştir (Kocatürk, 2000, 382-383). İsmet Paşa’da (İnönü), kendi anularında; “Kurtuluş Savaşı’nın bittiği ilk günlerde çiftçinin kendi malı olan toprağında çalışmasını sağlamaya çalıştık” demiştir (İnönü, 2009, 535).

Atatürk, tarımda el emeğinin yeterli olmadığını, makinelerden faydalanılması gerektiğini çıktığı her yurt gezisinde dile getirmiştir; “Makinesiz tarım olmaz. El emeği güçtür. Birleşiniz. Birlikte makine alırsınız. Senede yüz dönüm ekeceğinize on misli, yüz misli fazla ekersiniz. Tarım memleketi olacağız buda makine ile olacaktır (Atatürkçülük, 2001, 407). Asırlardan beri kullanmakta olduğumuz sabanları bir tarafa bırakacağız, çağın ilerlemesi ile geliştirilen bütün zirai alet ve araçları memleketimize getireceğiz demiştir. İnsan kuvvetini makine ile telafi etmek zorundayız, yalnız çalışmak zirai aletle olmaz bunun yanında çiftçimizin de ilim, irfan ve fen öğrenmesini sağlayacağız (Kocatürk, 1991, 318). Tarımın kıymetini, önemini köylüye anlatmak ve gerçekten en çok faydayı sağlayacak faaliyete yöneltmek için ona ilim vermek, ona öğretmek lazımdır. Milli ekonominin temeli tarımdır. Tarımda kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar bu amaca ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Bu politika ve rejimde yer alabilecek başlıca önemli noktalar şunlar olabilir: Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır, Küçük büyük bütün çiftçilerin iş makinelerini arttırmak, yenileştirmek ve korumak tedbirleri, vakit geçirmeden alınmalıdır. Memleketi; iklim, su ve toprak verimi bakımından, tarım bölgelerine ayırmak icap eder, gerek mevcut olan ve gerekse bütün memleket tarım bölgeleri için yeniden kurulacak olan tarım merkezlerinin

kesintiye uğramadan tam verimli olarak faaliyetlerini sağlayabilmeleri için, bütün bu kurumlar birleştirilerek geniş bir işletme kurumu teşkil edilmelidir” demiştir (Atatürkçülük, 2001, 411-427).

Adana çiftçileriyle 16 Mart 1923 tarihinde Mustafa Kemal Paşa bir söyleşi yapmıştır. Yaptığı bu söyleşide; “Memleketi kurtaracak olan kişileri çiftçilerden temin etmeliyiz. Çünkü çiftçi ve çoban bu millet için asli unsurdur. Diğer unsurlarda bu iki unsur için asli ve lazımdır. Fakat hiçbir tereddüde kapılmadan bilmeliyiz ki çiftçilik ve çobanlık unsuru asli olmadan diğer unsurlarda olmaz, dünyada saban ve kılıç fütuhata vardır, zaferin vasıtasının sadece kılıçtan ibaret olduğu bir milletin bir gün girdiği yerden kovulup, sefil ve perişan olacaktır. Milletimiz çok büyük elemeler, mağlubiyetler, facialar görmüştür. Bütün olanlardan sonra yine bu topraklarda bulunuyorsa bunu hikmeti şundadır: Çünkü Türk çiftçisi bir eliyle kılıcını kullanırken, diğer elindeki sapanla topraktan ayrılmadı. Eğer milletimizin büyük bir çoğunluğu çiftçi olmasaydı biz bu gün bu topraklarda bulunamayacaktık” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 116-117), diyerek, ülkenin kalkınması ve istikbali için tarımın ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Mecliste yaptığı bir konuşmasında en küçük çiftçi ailesinin asgari olarak nelere sahip olması gerektiğine değinmiştir. Küçük çiftçilerin bir çift hayvan sahibi olmasını, köylüler için pulluk kullanımının pratik olacağını, köy ve birbirine yakın diğer köylerin ortak harman makineleri kullanmaları gerektiğini vurgulamıştır. Ülke içerisinde iklim, su ve toprak bakımından analizler yapılarak toprak verimi bakımından ziraat bölgelerinin oluşturulmasını istemiştir. Oluşturulan bu ziraat bölgelerinde köylülerin çalışması için örnek olacak verimli, modern, pratik ziraat merkezlerinin kurulmasını söylemiştir. Atatürk bu önerileri yaparken bir taraftan kooperatifçiliğe diğer taraftan da tarımda makineleşmeye işaret etmiştir (Öztoprak, 2006, 7).

Atatürk, Türk Milletini, ekonomiye can vermesi, temel gıda maddelerini üretmesi için tarıma yönlendiren hükümet politikaları ve beyanatlarının yanı sıra kendisi de bu anlamda model olmuştur. Ankara’da bir çiftlik kurmaya karar vermiştir. Atatürk Orman Çiftliği adı verilen bu çiftliğin arazileri 1925 yılından başlayarak 1930 yılına kadar satın alınarak çiftlik kurulmuştur (Öztoprak, 2006, 11). “Ormanlar memleketin çok önemli bir servet kaynağıdır. Tarımla uğraştığımız kadar ormanlarımızda önem vermeliyiz. Ormanlarımızı modern tedbirlerle iyi halde bulundurmak, genişletmek ve en büyük yararı sağlamak esas prensiplerimizdendir. Geniş bir sulama politikasının uygulanmasına başlanabilmesi gerekli görülmektedir. Memleketi yepyeni bir yaratıcılığa kavuşturacak olan sulama işlerinin derin ilgilerinizle gerçekleştirilmesi şüphe götürmez” demiştir (Atatürkçülük, 2006, 411-429). Ankara başkent olduktan sonra dönemin İngiliz Büyükelçisi Sir Georges Clark, ülkesine döneceği günlerde; “başkent planlı bir şehir olma yolunda, biraz çimento varsa bütün bunları yapabilirsiniz, normaldir”. Şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. Bu cümlesine devamla, “ama yepyeni bir şehir ruhu ve kesinlikle yemyeşil bir Ankara? Ve yeni bir başkent uygarlığı? Bunları yapabilmek için yalnızca çimento yeterli değil”, ifadelerini kullanmıştır. Aynı büyükelçi birkaç yıl sonra konuk olarak geldiği Ankara’da “hiçbir şeye şaşırmadım, ama yeşil bir Ankara? İşte bu bir Mustafa Kemal mucizesidir!” diyerek şaşkınlığını dile getirmiştir (Araz, 1998, 20-21).

Atatürk Orman Çiftliği’nin yapım işlerine başlandığı zaman pek çok kişi bu toprakların çok verimsiz olduğunu ve bu arazide hiçbir şeyin yetişmeyeceğini söylemeye başlamıştır. Yalnız bunu Atatürk’ün yüzüne karşı söylemeye çekindiklerinden kendi aralarında konuşmaktan öteye varamamışlardır. Atatürk, buraya iki çadır kurmuş, birinde kendisi, diğer çadırda ise iş başında görevli mühendisler kalmıştır. Güneşin altında çalışmaları izlemiştir. O zamanın en iyi mühendisleri bir ara ümitsizliğe kapılıp bu arazide pek bir şey olamayacağını Atatürk’e çekinerek söylemişlerdir. Bunun üzerine Atatürk ayağını sertçe yere vurarak “Bu toprak mı? Dikeceğimiz de fidan mı? Serpeceğimiz de tohum değil mi? Niye olmasın efendim, niye olmasın. Mutlaka ve mutlaka yetiştireceğiz, diyerek işe devam edilmesini sağlamıştır. İlkbaharda %90 başarılı olunduğu görülmüş ancak mahsul biraz zayıf olmuştur. İkinci yıl yapılan sulama yardımıyla verim tam olmuş ve yine imkânsız denen bir başarıya imza atarak Türk Milletine tarım alanında da öncülük etmiştir (Ulus, 2008, 118). Eskişehir’den giderken “zahire ticaretinde ziyan ettiğini” söyleyen Uluçayırılı Hasan Efendi adında bir vatandaşa hitaben Atatürk şunları söylemiştir; “Bu sene istihsalimiz (üretim-gelir) fazladır, bolluk mutlaktır. Bu hiçbir vakit buhran demek değildir. Bugün dünya buhranından en az müteessir olan Türk Milletidir. Yalnız şunu bilmek lazımdır ki artık eskisi gibi Umumi Harp ticareti yapılamaz. Ticarete çok kazanmak değil, sağlam ve temiz kazanmak düsturu hâkimdir. Zarar gören en ziyade Türk köylüsüdür. Bunu da hepimiz görüyoruz, düşünüyoruz. Köylü, hepimizin velinimetidir. Bu necip unsurun refahını düşüneceğiz” (Borak, 1997, 241-242).

Çıktığı yurt içi gezilerde çiftçinin karşılaştığı sorunlara çözüm üretmek ve sorunlara el atmaya yönelik seyahat notları tutmuştur bu notlarda yaşanan olaylar ve sonuçları ayrıntılarıyla

değerlendirilmiş, tedbirler önerilmiştir. 1930 yılında Samsun, Trabzon, Trakya ve Bursa’da temas edilen işler şu şekilde hülasa edilmiştir. “ Fare tahribatına uğramış olan muntukalar tespit edilerek tohumluk yardım vermek, traktörlere her yerde ihtiyaca kâfi miktarda muaf rusumlu gaz vermek, tohum islahı istasyonlarının ve büyük standarizasyon fikirlerinin tatbiki gibi zaman ve vesaitte muhtaç olan ideal tedbirlerden evvel pratik şekiller ve yerli tohumların kalburlanması suretiyle, mahalli ihtiyaç için kullanılan mahsulâtın kıymetlendirilmesi, hemde ihracat yapan müşterilerin rağbetinin artırılması, kalbur makinelerinin ucuzluğu ifade olunmuştur” (Tüfekçi, 1998, 27-28). Seyahatlerinde, önceliği hep tarıma vermiş, valiler ve belediye başkanlarına, bölge tarımının durumu, ekonomisi ve ormanları hakkında ayrıntılı sorular yönelmiştir (İnan, 1998, 31-33). Çiftçilerimizi kredi, istihsal kooperatifleri gibi iktisadi teşekküllere mazhar etmek ve bu teşekkülleri terakki ve tekemmül ettirmek gaye olmadır (İnan, 1998, 137), diyerek hükümet çalışmalarına tarım politikaları konusunda hedef göstermiştir. Hedef gösterirken de Atatürk Orman Çiftliğinde yeni metotlarla elde ettiği mahsulün bolluğunu örnek olması için çiftçilere anlatmıştır (Fotoğraflarla Atatürk’ün Hayatı,1971, 222).

Atatürk, Bursa Şark sinemasında yaptığı bir konuşmada zirai tohumluk ve alet tedariki için iki buçuk milyon lira tahsis edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca azalan insan kuvvetinin telafisi için makinelerden istifade edileceğini beyan etmiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 67). Azalan insan kuvvetini uzun süren harplere bağlayan Atatürk, “Bu güne kadar süren uzun harpler çiftçiliğimizi çok geri bırakmıştır. Bundan sonra bu gibi sakat hareketlerden kaçınacağız, memleketin evlatlarını uzun zaman silâh altında tutup toprağında çalışmaktan mahrum etmeyeceğiz” (Kocatürk, 2000, 319-320). “Ziraatta kalkınmayı kolay ve çabuk yapmak için şartlar çok ilerlemiş ve hazırlanmıştır. Yeni usulde ve yeni makinelerle, iyi teşkilatla, yapılacak yardımlarla hızlı şekilde sonuç vereceği görülmüştür. Kooperatif teşkilatı her yerde sevilmıştır. Ziraatta hastalık ile mücadele işine önem verilmesine dikkat çekilmiştir. Toprak kanununda bir neticeye varılmasına, her Türk çiftçisinin ailesini geçindireceği ve çalışacağı toprağa sahip olmasının önemi üzerinde ısrarla durulmuştur. Çiftçiye arazi vermek hükümetin devamlı olarak takip etmesi gereken bir konudur. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin üretimini zenginleştirecek başlıca çarelerdendir” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 388-399).

Atatürk, modern tarıma teşvik ederken, buna şartları el vermeyen çiftçilere yönelik, küçük, büyük çiftçilerin iş vasıtalarının artırılması, yenileştirilmesi, koruma tedbirleri alınması, en küçük çiftçi ailesinin dahi bir çift hayvan sahibi kılınması, bu hayvanda ideal olanın öküz değil, beygir olması, köylerde müşterek harman makineleri kullanılması şeklinde önerilerde bulunmuştur (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 394-395). Memlekette topraksız çiftçi bırakılmaması, bundan daha önemlisi bir aileyi geçindirebilen toprağın hiçbir surette bölünmemesi gerektiğini vurgulayan Atatürk, arazinin genişliği, işlenebilirliği, nüfus oranı ve verim derecesine göre sınırlandırılmasını istemiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 394). Her Türk çiftçi ailesine toprak vermenin vatani bayındır hale getireceğinin, memleket üretimini zenginleştirecek başlıca çare olduğunun üzerinde durulmuştur (Kocatürk, 2000, 321). Adana’da çiftçiler ile bir konuşma yapan Atatürk, bu konuşmasında Adana’nın verimli toprakları ile Mısır’ın topraklarını kıyaslamıştır. Mısır deltasında yaşayan nüfusun tarım arazisine göre oldukça yoğun olmasına rağmen üretilen ürünlerin nüfusu beslemeye rahatlıkla yettiğine değinmiştir. Bunun yanı sıra, Adana’da tarım arazisinin, Mısır deltasından büyük olmasına rağmen üretimin daha az olmasını ve bu geniş arazide bataklıklardan dolayı tarım yapılamayan yerlerin bir an önce ıslah edilerek tarıma açılmasını istemiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1961, 118-119). Atatürk, tarım hakkındaki düşüncelerini, Milli Mücadele döneminde başlayan demeçlerini, hayatının sonuna kadar devam ettirmiştir.

SONUÇ

Bilindiği üzere, ekonomi (iktisat) devlet ve toplum hayatının tam merkezindedir ve başlıca üçayak üzerine bina edilmiştir: Tarım, ticaret ve sanayi. Dünya genelinde insanların tarih boyunca avcılık- hayvancılık, tarım ve sanayi merhalelerinden geçtiği, şimdi ise bilgi toplumu evresini yaşamaya başladığı bir vakiydir. Tarım, ticaret ve sanayi bütün zamanlarda hayati öneme haiz olmuşlardır. Türkiye’nin kırsal hayattan kentsel hayata evrilmesinden sonra tarımsal üretimin artış göstermesi, çağdaş araç ve gereçlerle, tarımın bilimsel esaslarını araştıran, inceleyen ve yayan üniversitelerimizle, özellikle de Ziraat, Veteriner, Gıda Teknolojileri fakülteleri mümkün olmaktadır. Türkiye “Sular akar Türkler bakar” yaftasını artık boynundan çıkarıp atmış, sulu tarım, sayısız baraj ve göletin imarıyla hayata geçirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, 1980’lere gelinceye değin, ihracat rakamları hem çok düşük ihraç ürünleri de çok sınırlıydı. Pamuk, tütün, incir, fındık okullarda öğretilen yegane ihraç ürünlerindendi. Bu gerçekleri çocukluğundan beri görmüş olan Gazi Mustafa

Kemal, son Türk devletini kurup, temellerini atarken, kurumlarını oluştururken, esasen çok önemli bir tarım ülkesi olan Anadolu'yu modern ilim ve teknolojilerin ışığında ihya etmiş, Türk Milletini ki o tarihlerde %90'ı tarım toplumunun mensubu ve köylerde yaşıyordu, "muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma"yı milli bir ülkü olarak belirlemiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Araz, Nezihe (1998). *Mustafa Kemal'in Ankarası*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Arsan, Nimet (1961) Toplayan. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Atay, Falih Rifki (1984). *Çankaya*. İstanbul: Bateş A. Ş Yayınları.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2014). *Tek Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bayur, Yusuf Hikmet (1997). *Atatürk Hayatı ve Eseri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Berkes, Niyazi (1993). *Atatürk ve Devrimler*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Borak, Sadi (1997). *Atatürk'ün Resmi Yayınlarına Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleyişleri*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bozdağ, İsmet (2002). *Atatürk'ün Fikir Sofrası*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Feyzioğlu, Turhan (1987). *Atatürk Yolu*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı, Doğumundan Ölümüne Kadar, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A.Ş.
- Hazırlayan: Genel Kurmay Başkanlığı (2001). *Atatürkçülük Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Irmak, Sadi (1984). *Atatürk Bir Çağın Açılışı*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- İnan, Afet (1971). *Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İnan, Arı (1983). *Düşünceleriyle Atatürk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, Arı (1998). *Mustafa Kemal Eskişehir-İzmir Konuşmaları 1923*. İstanbul: Kaynak yayınları.
- İnönü, İsmet (2009). *Hatıralar*. Hazırlayan: Sabahattin Selek. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karal, Enver Ziya (1998). *Atatürk ve Devrim*. Ankara: Metu Press Yayınları.
- Karal, Enver Ziya (1998). *Atatürk'ten Düşünceler*. Ankara: Metu Press Yayınları.
- Kepenek, Yakup (1990). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Verso Yayıncılık.
- Kocatürk, Utkan (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kocatürk, Utkan (1999). *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kocatürk, Utkan (2000). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Lord, Kınross (2008). *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*. (Çeviren: Necdet Sander). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Mango, Andrew (2000). *Atatürk*, (Çeviren: Füsün Doruker). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Ökçün, Gündüz (1968). *Türkiye İktisat Kongresi*. Ankara: SBF Yayınları.
- Özçelik, Fatih (2017). *Cumhuriyet Döneminde Düzce*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Öztoprak, İzzet (2006). *Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarihi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Selek, Sabahattin (1963). *Anadolu İhtilali*. İstanbul: Güneş Matbaacılık.
- Soyak, Hasan Rıza (2006). *Atatürk'ten Hatıralar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sönmez, Cemil (2004). *Atatürk'ün Yetişmesi ve Öğretmenleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ş.Sami Bey (1978). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şahin, Hüseyin (1995). *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişimi Bugünkü Durumu*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Tokgöz, Erdinç (2012). *Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tüfekçi, Gürbüz (1998). *Atatürk Seyahat Notları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ulus, M. Kemal (2008) Derleyen. *Atatürk'ün Yanı Başında Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulus'unun Hatıraları*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yusufoğlu, Kahraman (2011). *Sofra Sırları*. İstanbul: Yılmaz Basın Yayın ve Dağıtım ŞTİ.

Makaleler

- Ardıç, Kamuran (1987). Atatürk'ün Tarım ve Orman Sevgisi. *Bellekten*, S. 199, s. 367-495.
- Durmuş, Savaş ve N. Kemal Aydemir (2016). Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923 - 1938). *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt, 7, Sayı 12, s. 155-167.
- Erkun, Vecdet (1998). Atatürk Döneminde Tarım Politikası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 42, s. 1188-1195.
- Özçelik, Özer ve Güner Tuncer (2007). Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı I, s. 253-266.
- TBMM Albümü (1920-2010). TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Cilt 1, No 1, Haziran 2010.
- Ansiklopedi**
- İzmir İktisat Kongresi. *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, C.I / 1923-1940, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.